

Epistemolojia, Eliztia (Gramatika) ta Matematika

A) IZAN aditza

IZAN aditzak ez du esangura berdiña ta erabatekoa ta orobatekoa Lojikaz, Matematikaz eta Gramatikaz.

Ar dezagun lenbizi esakun au: «gizona ez da abere utsa». Esakuna Lojikako aburua (juicio) da. Lojikako aburuak bi baztereko itzak —gizona ta abere utsa/nolabait bat egiten ditu. Obeto esan, bayezkoa ba'da esakuna, bat egiten ditu. Ezezkoa baldin ba'da, bien idekotasuna ukatzen du. Materialki, noski, ez ditu bat egiten, lenengo itzak iru izki ditu, ta bigaenak bost ditu-eta. Beraz, bi gogayeretan dauntzan formalgaya ipintzen du alde: ots, adidun aberea ta adigabeko aberea. Edota norkia (sujeto) ta eratzikia (abere utsa). Eko edo ezetz esan afen, ez direla batbera gizona ta aberea esatean, idekotasunaren arian esaten du. Norkia (gizona) ta eratzikia (abere utsa) berariz ideko egiten ditu edo idekotasuna ukatzen du. Oñenbeste gertatzen da Lojikako aburuan. Orixe bai da jakintza oñen zeregiña.

Adizu, baña, Lojikabidean IZAN aditzaren beralakotasuna ta bereizitasuna ontan dauntza: ez dula esaten «orain» oñela danik edo ez danik. Ezta ez du esan nai, igaztaldian oñela izan danik edo izan ez danik. Ezta ez du esan nai, etorkizunean gizona abere utsa izanen danik ala ez danik. Beraz, Lojikak IZAN aditza erabiltzean, ez du orañaldirik, ez igaztaldirik, ez etorkizun aldirik. Zergunari edo esenziari dagoka, ta zerguna edo esenzia beti batekoa ta erabatekoa ta aldaeziña izanik, EZ DA edo DA esatean, aldirik ez du adirazten. Ez du adirazten ez oraingorik, ez lengorik, ez gerokorik. Betikoa da esakunaren egia, betikoa da esakunaren arabera gertatzen dana, ta edonun ere olaxe da. Edonun eta edonoiz, aldaeziñik, gizonaren esenzia eta abere utsaren zerguna batbera ta idekoa EZ DA. Abere utsa ez da gizona, ba' diño, abere utsik ez dala izan iñoiz gizona, esan nai du. Orain ere ez dala, esan nai du. Ta ez dala beñola izanen, bayesten du. Ain zuzen, Lojikaren esatez, DA edo EZ DA, beti orañaldikoa da, baña Gramatikaz esanda. Ez du Lojikak «orain» aldirik baizen, baña Gramatikaren legez du, ez berez. Esaldia, IZAN aditzik ez dun heberkerak bezela, onela litzake: «gizona, adidun aberea». Oñezkeroz, adimenak esaten du bere artean Gramatikañ baño lenago, «gizona, adidun aberea». Oraindik zeatzago esan, Filosofiak zeozter «izangai (izakai)» ote dan ala ez, orixe soñik galdetzen du eta aztertzen.

«Landarea ez da aberea» esaten ba'digu, aburu orék ezetz esaten duna, betiko gertaera da. Ez dala ez ezen, ezin ditekela izan ere, esaten du. Izan-gaya (izakaya) da eziña. Izateko da, ba, eziña. Izateko gaya da aditzeko eziña. Landarea ta aberea aitatzean, erabateko ta orobateko zergunari edo esenziari dagoka. Beingoan DA ala EZ DA. Zergatik? Zergunak edo esenziak aburuan —gogayerak ez bai du olakorik—, ez bikañezkorik (dual), ez askañezkorik, ez dulako, ain zuzen. Formalgaya beti bat geratzen da. Adimenekoak ez du ez geyagorik, ez gutxiagorik. Beingoan DA ala EZ DA.

Esaizu adibidez «los animales (brutos) no son racionales». Esakun edo aburu ortan, agi da, Gramatikak onela adirazi nai dula: Onelako ta olako ta alako abereak izatez eta yardutez ikusten ditugunak eta eizean eraxten ditugunak ez dire adidunak. Olako ta alako ook izatez eta yardutez (en realidad) aipatzen dire, ta ez dute formalgairik erakusten. Oréla da Gramatikaren izkera izkuntza. Lojikaren aburua, zuzenenik eta beralakoenik, onela da: «el animal (bruto) no es racional». Lojikaz (orain ez gera ari Semiotikaz) Metafisika alabeañezkoa dan ezkerro, zergunari gagozkio, ta —lògos— biñatzen dun ezkerro, formalgaya biñatzen du. Orixe da, ba, —lògos— edo zerguna. Beti bat, beraz, dan ezkerro zerguna edo formalgaya, naiko da onela esatea, ta zuzen esan ere esaten da: «el animal (bruto) no es racional». Edo berdin dana, bi gogai oyen formalgaya elkañeziña da. Orixe da Lojikaren meta-izkuntza.

Matematikaz ari ba'zera, betiz, jakintza onen DA edo EZ DA, lojikazkoaren arikoa, antzekoa ba'da ere, ez da. Matematikaren Baiko edo Eko ta Lojikarena ez dire berdiñak. Matematikak, ba, ikuñak erabiltzen ditu. Lojikak ere erabiltzen ditu bere gogayerak adirazteko, bañan erabateko zergunak edo esenziak ba direlakoan, ari da. Matematikak, ordea, neuriñ adirazten du, kaizua ezaguerazten du. Matematikak beti ikuñak edo sinbolo utsak erabiltzen ditu. Aneurkin bat eta anei neurkin berdin da, esaten ba'du, bi neufi orien kaizua dala berdiña, esan nai du. Matematikak $A = A$ esaten ba'du, baldintza bakoitzean zeroñek asmatzen dizkiozun neuriñak edo kaizua berdiñak direla, esan nai du. Oréla, aipatu bezelaxe, izan diteke ta izan ez diteke, A ta A ikur utsak edo sinboloak bai dire. $A = A$ izatekotan, zuk zeroñek lenbiziko $A = 4$ biurtzen dezu edo ulertzen dezu, ta bigañen $A = 4$ asmatzen dezu. Oréla izatera, soilki da $A = A$.

Lojikaz, beriz, $A = A$ esatean, zera A ta zera A batbera direlakoan bayesten dituzu. Izateaz, diñozu, direla ideko, ez neuriñaz, ez kaizua. $A = A$ Lojikaz esatean, Idetasun Asoña (Principio de Identidad) aipatu dezu. Agi danez, Asoin ori Izateari dagoka, BA DAN edozeri. Ezin ditezke Matematika ta Lojika Jakintzak batean naastu. Bakoitzak bere bidea du, bide bereizia, bere meta-izkuntza du. Ta Matematikaz ari ba'zera, $a > b$ esaten ba'dezu, zuk zeroñek $a = 5$ egiten dezulako da, ta $b = 3$ egiten dezulako izanen da

alaxe. Alderantziz asma ezazu $a = 3$ ta $b = 5$, ta okefik esango dezu goragokoa. Neuria da, ba, ortan alde aldez ipintzen dezuna. Bañan ez dezu alde aldez zergunarik edo esenziarik ipintzen. Aldaeziña danez zerguna edo formalgaya, ezin bai dezu olakoxe baldintzik Lojikalaz asmatu. Ikur utsa, ba, Matematikarena, ta ikuritzza, Lojikarena, ez dire batbera, ez dire baterikoak, ez doaz bide batetik. Lojikalaz, esan bezela, $A = A$ beti gertatzen da, betikoa da, ez du baldintzarik bear olaxe izateko, zergunari ta Izateari dagoka-eta. Matematikak bere izkuntza du, ta Lojikalaz ere berea du. Ezin ditezke bi ook, Semiotika artarakoxe sayaketaz ari dan aŕen, bategin.

Semiotikak ere ikur utsetan nai ditu gauzak alertu. Zergunik ez da Semiotikaren iritzietan, enpirismuan eta neo-positibismuan ere ez dan bezelaxe. Izenak (nomina) utsak dire, itz pitzak (flatus vocis) utsak dire. Ockham'en nominalismuak iñon bezela, pilaketa baten ikurak dire. Dabid'en izaŕa daraman ikurñak Ixrael gogarazten digu ayen aukerara. Ander Deunaren gurutza daraman beste ikurñ onek Euzkadi gogarazten du gure aukerara. Matematikaren meta-izkuntza erabili nai luke Semiotikak Lojikalaz ere. Descartes'en mathesis vera ekaŕi nai luke Lojikalaz. Baña Matematikaren ikurak gizon bakoitzak aukeratuak dire, ta olako bidetik jo ezker, itzen bitarikotasuna sortuko litzake. Itzen tohu wabohu ta naste boŕaste litzake. Ta ikurak eta sinboloak edozeñek aukera bezelakoak lirakenez, baita Moralbidea, ta Edertigintza ta Eŕigintza ere berebateko ta aukerako sinboloetan naaspiŕatuko lirake. Oŕela izatera, ta ikur utsak baño besterik ez ba'litz Lojika, Yarduki Asoña (Principio de Contradicción) ez litzake zutik izango. Geyenik, ba, Matematikak esan lezakena, onenbeste da: «batberakin berdiñak egiten diren beste bi edozer, bi ook ere berdiñak dire». Berdiñak, noski, kaizuz eta neuriz, ez Izatez. Izatearen ajolik ez zayo Matematikari. Gizona gizona bezelakoa da, esatean, ba, ez degu esan nai bata bestea baño kaizu aundiagokoa edo burezueŕez kaizu berdiñekoak direnik. Bi gizonen zerguna idekoa dala esan nai degu, ta beraz, giza eskubideak berdiñak direla danenak. Aristotel'ek ontan itz egiten du, «gizon» itza «gizon» gogayeraren «suppositio» dala, diñonean. Sub-ponit, ba, bata bestearen «ordez» ipintzen da, ta ordeztzeko bataren eta bestearen gogaya, edaeraz eta batez ere sakoneraz, ideko da. Adibidez, Beldeŕain esatean, ikuritz askotarikoa da, ta egitan izan ere. Beldeŕain, ba, Gramatikari ba'zagoka, izena da. Otsorkunez edo fonetikaz iruko izkia da. Beldeŕain Lojikalaz beralako ta bakoitzalako gogayera da. Beldeŕain izatez eta yardutez (en realidad) euzko gudari bat da. Delako Aristotel'en suppositio'rik ez ba'ledi, Lojikalaz ez luke gertakun bakoitzean bakoitzarekiko (concreto) ikuritzik izango.

Ikus dezagun suppositio'rik gabe zer liteken egia, Lojikalaz eta Semiotikalaz, eta zer liteken oker'a. Entzuizu adibide au:

Pernando Amezketa'a axeria da
 Axeria, baña, oño lapu'a da
 Beraz, Pernando Amezketa'a oño lapu'a da.

Lojikalaz gaizki asmatutako gogartea da. Zergati, baña? Itzek eta gogayek, ain zuzen, suppositio'z aintzat ematen direlako. Gogayera bakoitzak bere osteordekoa dulako. Pernando Amezketa'a, noski, «axeria» ba'da, itz ofen osteordekoa «nolakotasuna, axeriaren ayu'ia» da. Lojikalaz, ba, gizona ez da axeria. Bata adidun aberea, ta bestea adigabeko aberea bai da. Gero, beriz, axeria oño lapu'a ba'da, adigabeko aberea da, ez da axerikeria, ta lau ankako aberea da. Ofela, ba, lau suppositio edota osteordeko ditugu: Pernando, axerikeria, axeria, ta oño lapu'a. Beraz, lau gogayerazko gogartea oker'ik jalki da. Beraz, Pernando Amezketa'a, exerikeriz yarduten ba'du ere berak, oño lapu'a danik ez da ateratzen. Ta Pernando Amezketa'a axeria bera ta adigabeko aberea ba'ledi, olakotan bai izango litzake oño lapu'a, baña bestelan ez. Ez da, ba, axeri aberea. Pernando Amezketa'a, gañera, ez da izkuntzetako Mr. Renard, Mrs. Fox edo Herr Reinhardt. Goragoko gogartea, ba, axerikeritan asmatutakoa da. Zergati, ba, dator oker'ik asmatuta silojismoa? Zeragatik, mintzatzen ari danaren asmotan Pernando Amezketa'a itza, axeri itza (bitarikoa) ta oño lapu'a itza suppositio'etan edo osteordekoetan esaten direlako. Suppositio delakoetan edo osteordekoetan, ta ez bestelakoetan, dute esangura. Olako esangurarik ez ba'lute, beriz, ausaz zuzenik asmatuta legoke gogartea. Gizadimena Lojikaren bidez bere bidean zuzen doa. Bide zuzenik ez galtzeko, beriz, muga'riak bear ditu adimenak, nundik jo ta nundik ez jo, jakiteko. Ortarakoxe alabea'ezkoa da «osteordekoa» edo delako suppositio. Bide zuzena, ba, argitzen du Lojikalak. Baña bitartean bidagurutze aunitz dauden ezkerro, zabar diteke adimena. Gramatikak esan dezake Pernando Amezketa'a axeria da. Bañan ez Lojikalak. Semiotikaren ikur utsetan, iku'ak ikur eta sinboloak sinbol, edozein bidetik jo dezake adimenak. Ezta adimenak ere, noski, egiz Semiotika osoa Nominalismuaren zentzumenekikoetan agortzen da-eta. Nominalismuak, beriz, ta enpirismuak eta neo-positibismuak irudi bizkietan, eta irudi bizki zentzumenekikoetan, noski, dute beren yardubide osoa. Lojikalak gogayeren edaeraz eta sakoneraz bere meta-izkuntza du, ta bide zuzenetik doa. Semiotika, beriz, bere ikur utsetan naasten da, bere meta-izkuntza du, baña Lojikarena baño bestelangoa. Ta ez dakigu bide zuzenetik ote doan ala ez. Ofegatixe, ba, alda dezake Morala, Edertigintza ta Erigintza. Adizu ondo, gero, aldatu esaten dute, ez bidean au'feratu, ez bilbaketaren bultzakadaz Morala, Edertia ta Erigintza areago aztertu edo argiago biurtu edo bidean au'feragotu. Edo nai izan ezkerro, baita onenbeste ere esan deza-

kezu: Semiotikak bestelango bide bat ediren du. Bañan ez da Lojikarena, alegia. Ez esan, ba, Lojika ta Semiotika batbera direnik.

Ezaguna da Leintz'en «Axeri» basefia. Ango etxejauna «Axeri Jauna» zan. Mutikotan olaxe deitzen zioten, eta sagar lapuřetan ari zirela, «ba jatok Axeri, ... Axeri'k txakurakin jařaitu yauskuk...» esaten zuten. Emazu basefi artako ugazaba Pernando Amezketařa zala. Beraz, berdin da Pernando Amezketařa ta «Axeri Jauna». Olako ortan, Pernando Amezketařa esan eta Axeri Jauna esan gizon berbera ta bakoitzalakoa ulerterazten degu. Ořezkeror, Axeri Jaunak ořo lapuřetan ziardula esan eta Pernando Amezketařak ořo lapuřetan ziardula, egia da. Zergatik? Suppositio eta osteordekoa berbera dalako. Beraz, zuzen esango zenuke onela: Axeri Jauna ořo lapuřetan ari da. Axeri Jauna, bařa, Pernando Amezketařa da. Beraz, Pernando Amezketařa ořo lapuřetan ari da. Zuzenik esaten da gogartea, gogayera orien osteordekoak aintzat ematen ba' ditugu. Ez, ordea, itz utsak eta ikur utsak baldin ba'dire.

Gramatikak bere izkuntza du, ta izkera izkuntza leritzayoke. Ez litzake izango meta-izkuntza, Matematikarena bezelakoa. Ez litzake izango meta-izkuntza, Lojikarena bezelakoa. Adibidez, Gramatikaren legetan ongi geniar- duke gizonari «Axeri» deitzean. Ta onela esango genuke «Axeri'k etxea eraiki du». Ta egiz esango genuke ta zuzen esan ere esakun ori. Bařa Lojikaz, agi danez, okefik jalkiko genuke esakuna. Gizona, gizon danez, adidun dalako. Lojikaz ezin diteke esan onela ere: «ořoko ořen buru biribiřak lau ertz ditu». Lojikaz, ba, ezin ditekena da (batera) batetan biribiřa eta erztuna izatea. Eziņa da alako gogaya, bere ezaugařu biak elkařeziņak bai dire. Paradoja da, zera, adimenak uler dezakena bařo aruntzagokoa da. Ez da irixten adimena Lojikaren bidetan ořenbeste esateraņo. Bařa Gramatikaz ederto bezin pařegafi dator esanda, norbaiten buru borobiřak lauok zokodia diru- dila. Ortze zio, pa, izkera izkuntzaren gařa! Lojikaren meta-izkuntzak ezin du esan ořenbeste. Ezta ezin du ořenbeste esan Matematikaren ikuřak edo sinbo- loak. Matematikak bere arauetan eziņa ta ditekena guztiz bereizten ditu. Adi- bidez, A ta B berdiņak dire. Bařan A ta C ez dire berdiņak. Beraz, A ta C ez dire berdiņak. Neuřiz eta kaizuz bere erara esango du Matematikak meta- izkuntzaz. Bařa pařetxuriz eta ironiaz ezin dezake Gramatikak bezela itz egin, onela: «Lau zoko ditun iruko zokodia!». Ezin diteke esan Matematikaz Pernando Amezketařa Axeria da. Bitarteko uztardurarik, ba, ezin du esama- ñetan atzi. Esan dezake, bai, Pernando Amezketařa gizandia da, ta ořenbeste kilo eman ditu aztakiņean. Asto batena bezelaxe eman dezake gizonak kaizua ta neuřia. Bařa Pernando Amezketařa Axeria da esatean, ez du neuřirik, ez du formularik, ez du esamaņik. Gramatikarena da ořenbeste esatea. Ta ořen- beste esatea ez da Lojikarena, ez Matematikarena.

Orezkeroz, Gramatikak esan dezake Fernando Amezketaña gizona da. Ta izatezko ta yardutezko (real) gizon alakotxea esan nai du. Bakoitzalako ta lanean izerditzen dana, mintzatzen dan kaizu aundiko baseñitar orixe da. Lojikak ere esan dezake: Fernando Amezketaña gizona da. Baña gizona «adidun aberea» esan nai du, ta gogayera utsa da, ta adimenekoa «adidun aberea». Gramatikak esan dezake Fernando Amezketaña etoñi da. Ots, onelakoxe gizon bakoitzalakoa etoñi da. Baña Lojikak ezin dezake esan «gizona etoñi da». Lojikazko gizonik, gogayera utsa dalako, ezin da etoñi, ez joan, ez ibili, ez egafi izan, ez gose izan. Gramatikaz esan dezake: Fernando Amezketaña Axeria da. Baña Lojikak ezin du esan oñenbeste. Fernando «gizona, adidun aberea» da-eta. Gramatikaz esan diteke: «Uñegorizkoa (da) Eden'go zugaitza!» Baña Lojikak ezin dezake jalki oñenbeste, landarea ta zizigabea baterikoak ez dire-eta.

Ar dezagun orain onenbesteko esakuna: A) «La mayoría es protestante». Gramatikaz norkia (sujeto) idoroteko, aditzari begiratu bear zayo. Aditza nola, norkia ala. Aditza «es» da. Beraz, galdera egin dezagun: nor da, quién es? Erantzuna: «la mayoría». Orezkeroz, norkia bilduma da, ta ez banangoz artua. Eñi bateko alderdi geyena protestantea da, esan nai du. Lojikaz onelakoa da esangura: «(Toda) la mayoría es (parte de los, algunos) protestante». Lojikaz, ba, «la mayoría» gogayera «danekikoa, orokoña, erabatekoa» da. Ipin ezayozu beste sinkategorema au: «ALGUNA mayoría es (parte de los, algunos) protestante». Esakun ori, norkiari begira, orain «zenbaitena, batzuen» da. Ez da aũekoa bezela, «danena, orokoña, erabatekoa». Orezkeroz, onela esan: «la mayoría» ta beste onela esan «toda la mayoría» esakun batbera da Lojikaz. Sinkategorema ori ipin dakiokelako, noski, Lojika arauz. Jakintza onek DA (ES) esaten dunean, beti egiaren bila, eta ain zuzen be, egiaren bila uts utsik yarduten du. Orixen da bakañik Lojikaren elburua. Egia, beñiz, adimenari dagoka. Lojikak adimenaren gorabeera aztertzen du, ta orixen bakañik aztertzen du. Adimenaren bidean ari da. Ez dio ajolik esakuneko añidura, nayera, lañimiña, iguintza... adirazterik, onenbesteko au Gramatikarena da-eta. Sikolojiako gorabeera Gramatikak adiraziko dizu, ez Lojikak, egiaren arian itz egin ezik.

Gramatikak, ordea, esaniko esakun ori: «la mayoría es protestante» aztertzen ba'du, onela adiraziko du: «los más, muchos (de tal pueblo) son protestantes». Bañan ez du esaten «toda la mayoría», Lojikak bezela. Oñela, ba, «alguna mayoría» adirazten du Gramatikak «los más, muchos» diñonean. Agi da, ba, Lojikaren aldetik eta Gramatikaren aldetik, esakun oñek, norkiari begiratura, bi esangura dituztela, edo batbera, beintzat, ez dutela adirazten. Gramatikak, ortaz gañera, onela ere oyuka adiraz dezake: «La mayoría es protestante!!!». Alako oyuan, nunbait, geyenak protestanteak ditezela izan, eskatzen du, edo bere nayera ta gurari bat agertzen du, edo ortodokso-

rik ez dula nai oyuka erakusten du. Gramatikaren izkera izkuntza orixe da. Lojikak, ez Matematikak, ez du izkera izkuntzik, meta-izkuntza baizik.

Emazu orain beste esakun au: B) «La mayoría son protestantes». Ondo ta zuzen esaten da. Aditza SON da. Beraz, dagigun galdera; «nortzuek dire?» quiénes son? Norkia, agi da, «protestantes» dala. «La mayoría», mugaizkia dun afen, ez da aditzaren norkia, aditza askaiez dago-eta. Beraz, onela esan diteke, Gramatikaz, jakiña: «Protestantes son la mayoría». Baita onela ere: «Protestantes son mayoría». Bietan, ba, «protestantes» itza da SON aditzaren norkia.

Lojikak esan bezela, ez du Gramatikaren izkera izkuntza. Bere meta-izkuntzan Lojikak, norkiari begiratuta, betibateko egiari darauntsa, ta onela diño: (Toda) la mayoría es parte de los, algunos, protestantes». Edota: «Toda la mayoría son algunos protestantes». Esakuna, ba, bayezkoa da, ta beraz, eratxikia (predicado) «zenbait dire, zenbait protestante, protestante batzuek».

Gramatikaren esakuna onela izan da: «protestantes son la mayoría».

Lojikaren esakuna onela da: «ALGUNOS protestantes son la mayoría». Ikus ezazu, baña, beti dala esakunen norkia «protestantes, parte de los protestantes, algunos protestantes». Aditza salean «son, son, es» norkiari dago-ka. Orezkeroz, B) «La mayoría son protestantes» esaldian, «protestantes» da norkia.

Emazu orain esakun au: C) «La mayoría es PROTESTANTES». Agi da, gaizki dagola Gramatikaz esakuna. Orain lenagoko bildumarik ez da, aúfeko esakunaren antzera «protestantes» itza bai da norkia. Ta gaizki baldin ba'dago, ain zuzen, aditza norkiari ez dagokalako, da. Ar itzazu, ba, iru gramatikazko esakun oriek:

La mayoría es protestante (Ondo)
 La mayoría son protestantes (Ondo)
 La mayoría es protestanteS (Gaizki)

Iruretan berbera da beti «la mayoría» gogayera. Alaz ere, «protestantes» esaten danean, aditza ez datorkio egoki. Beraz, «protestantes» itzaren mendean dago aditza. «Protestantes» da norkia.

Lojikaz, beñiz, beti bezela geratzen da, egia uts utsik esatea bai da bere elburua. «(Toda) la mayoría es (parte de los, algunos) protestantes». Edota onela: «ALGO protestante es la mayoría». Ta Gramatikaz «Protestantes son la mayoría». Ikus ezazu bidenabarez bi oyen bereizgoa. Lojikak ALGO esanik, naikotzat ematen du bere zeregiña, orixe egia da-eta. Baña Gramatikak ez du ola itz egiten, izatez eta yardutez ari diren «protestanteak» aipatzen dituetan, ots, «Protestantes» (Luter, Melanchton, Butzer...) «son mayoría».

Emazu orain onela D): «La mayoría son protestantE». Gaizki dago. «La mayoría» izan ba'ledi norkia, aúreko B)'an bezela ongi legoke esanda. Beraz, zergati dago gaizki esanda? SON izanik aditza, askaéz dator asma-tuta, tan norkirik ez da bat ere askaéz. Beraz, gaizki dago esanda. Ezta ezin diteke ondo esan onela ere: «protestantE son la mayoría». Ar ditzagun esakun lau auek:

La mayoría es protestante (Ondo)
 La mayoría son protestantes (Ondo)
 La mayoría es protestanteS (Gaizki)
 La mayoría son protestantE (Gaizki)

Lau esakun oyetan beti bat da «la mayoría». Alaz ere, «protestantes» esaten danean, aditza ez datorkio egoki. Beraz, SON aditza askaézkoa izanik, norkia askaéz bear da, ta «protestantes» da.

Lojikaz beti bat geratzen da esakuna. «(Toda) la mayoría es (parte de los, algunos) protestante». Edota: «ALGO protestante es mayoría». Gramatikaz gaizki esaten da: «ProtestantE son la mayoría». Baña Lojikaz ondo onela: «ALGO protestante es la mayoría».

Laburki esanda:

1) Lojikaren DA(ES) beti da zergunari dagokana. Egia DA ala EZ DA.
 2) Matematikaren DA(ES) beti da zenbat-ainbatekoa, ta neuí batekoa. Lojikaren antza du. Berdiña, bayezkoa edo ezezkoa esatean, beti neuí-arena da. Baña neuí abstraktu ta erabatekoa.

3) Gramatikaren DA (ES) beti da izatez eta yardutez adirazten duna. Baita Lojikaz eta Matematikaz eziñekoa dan edozer ere, Gramatikaz esan diteke ta adigari da. Ironiaz eta aúduraz eta sikolojizko esanguraz, Lojikaz eta Matematikaz alaxe itz egin ez afen, Gramatikaz esan diteke. Semiotikak, Matematika eredutzat dularik, Lojika ta Gramatika bategin nai ditu. Bañan eziñekoa da arazoa. Ikur utsak ez dire, ba, ikuritzak. Dena antzikuréz ezin diteke jakin. Adibidez, neo-positibismuaren eta nominalismuaren aurka beti esan diteke onela: landarea esatean, ikustez eta zentzumenez jakin ditekena ez ezik, bereala sortzen dire beste jakingarí aunitz: uztardurak (relaciones) dire: landareak dan danean eta bere artan dun idekotasuna; beste landareekin dun bereizitasuna, idekotasuna ta antza; landareak jatofíari buruz dun nundikotasuna; ta zertarakoa, tabar. Aristotel'ek berak, baita zentzumenekikoetan ere, *abstraktuaren* aipaera egiten du nolabait, «species sensibilis» zentzumenekoari deitzen dionean. Gogai abstraktuen *asiera* aipatzen ote du? Erabateko ta orobateko gogayeren lenbiziko ekitaldia gogarazten-edo du «species sensibilis» órék. Beraz, ez da dena zentzumenetan agortzen. Zentzumen utsa, ba, ez da gizona. Abere utsa, ba, ez da gizona.

B) ZENBAIT ETXE, ZENBAIT GIZON, ...

Onela esaten da Euskeraz: «zenbait etxetan». Ta ondo esaten da. Ez da, ordea, onela esaten: «zenbait etxean». Beraz, «zenbait» aska¹ez (plural) erabiltzen da. Ez da erabiltzen baka²ez (singular).

«Zenbait etxetan» esatean, be³riz, gramatikaren lege⁴z onelako ta alako etxeak dire. Onelakotxe ta alakotxe etxeak dire. Beralakoak eta bakoitzalakoak, (concretos) dire, DANIK edozer beralakoa ta bakoitzalakoa da-eta Batek ez daki «zenbait» esatean, edo ez du nai esaterik, «zeintzuek» diren banan banan. O⁵regati, «zeingabeko, zeinbako» (indefinido) (indéfini) dire.

Emazu esakun au: «zenbait etxe». Itz ori «etxe» gogayaren iku⁶ra edo iku⁷ritza da. Berebat esaten dute Lojikak eta Semiotikak, iku⁸ritza delakotzat ematean. Ba⁹ñan ez dute berebateko iku¹⁰ritza danik ontzat ematen. Lenbizi, ba, azter dezagun, naasketarik sor ez dedin, Lojika'ren eta Gramatika'ren aldetik nola dan «etxe» itzaren esangura. Gero, be¹¹riz. Semiotikarenari gagozkioke.

Batek, «etxe» itza erabatekoa ta mugagabea dalakotzat emanik, «zenbait etxe e¹²re da», esaten ba¹³du, itz ori Lojikarenean asmatzen du. O¹⁴rela esaten dunak, Lojikara jotzen du. Lojikaz da erabateko ta orobateko gogaya esakun ortan. Adimeneko gogaya da, beraz, «etxe» itza esakun ortan. Ta adimenean so¹⁵ilik du bere esangura erabateko ta orobatekoa. «Etxe» bezela, «a¹⁶ri, zugaitz, gizon, materia, zokodi...» adimeneko gogayak dire, erabateko gogai abstraktuak dire.

O¹⁷rezkeroz, «etxe» ori adimeneko izaki¹⁸ utsa da, adimeneko irudi bizki utsa da. Ez du aska¹⁹ezkorik, ez baka²⁰ezkorik. Ez da askotzen, gogai bata besteari geyagotuta. Ezta gutxitzen ere. Lojikaz, ba, «a²¹ri ta a²²ri ta a²³ri» beti «a²⁴ri» da. Ez dire iru «a²⁵ri». «Etxe ta etxe ta etxe ta etxe» ez dire be²⁶ñola Lojikaren beba²⁷ruan «lau etxe». Adidunak (racional) baka²⁸rik aita dezake «etxe, a²⁹ri, gizon...». Abere adigabeak ezin du «etxe» esan. O³⁰rezkeroz, ezin ditezke Lojikazko «etxe» gogai ori Gramatikazko «zenbait etxe» esakunean naastu. Alako gogayak, lojikazko gogayak, adimenekoak utsik diren ezkeror, ez dire ez jasoten edo e³¹retzen (etxea), ez jaurtitzen (a³²ria), ez ikutzen (gizona). Ez da be³³ñola «etxe» lojikazko gogaya e³⁴rautsetan aldatuko, ez «a³⁵ri» gurdian eroango, ezta ez du i³⁶ñoren bekokirik ere odoletan ipi³⁷niko. (Ixilpean entzuizu, ba, atzen au ere: abere utsa ez da gizona.)

«Zenbait etxe», ordea, Gramatikaren aldetik dator esana. Ta «zenbait» esatean, sinkategorema du, ta «etxe» oyek bakoitzalakoak eta beralakoak dire: «Toki Eder, Mentu, Ibardia, loro...» dire. Izatez eta yardutez (en realidad) zenbat diren —bat, bi, iru, lau...— esan ditezke. Batek ez daki oyen izenik. Batek ez daki lau edo amar direnik, ba³⁸ñan onelakotxe ta alakotxe

etxeak dire. Efe ditezke etxe oyek. Ta «zenbait etxe efe dire», esanen degu. Ta «denak edeñak ziren», erantzungo degu. Ez, ordea, onela: «zenbait etxe efe da». Ta besteak: «denak edeñak ziren». Izan ditezke gorago aipaturikoak «Toki Eder, Mentu, Ibarbia, Loro», batek jakin ez añen «zeintzuek» izan diren. Beraz, «zeingabeko, zeinbako» esakuna da «Zenbait etxe», baña beti dire «zenbat». Beti dire «ainbat». Gramatikaz, ba, onelako neurñian ari gera izketan: zenbat-ainbat. Zenbat? galdetzen ba'da, ta Bat erantzun, bakañez aditzen degu. Zenbat? galdetzen ba'da, ta «zenbait» erantzun, bi gutxienik dire, ta beraz, askañez aditzen degu. Euskeraz ez bai da bikañezkorik.

Izkuntzak, noski, beratariko izkera du. Izkera izkuntza du. Baña Lojikkak bere izkuntza edun añen, ez du izkera izkuntzik. Lojikkak ere beratarikoa du, ta meta-izkuntza da. Matematikak ere beratariko izkuntza du, ta ez da izkera izkuntza. Matematikak ere meta-izkuntza du. Ofezkeroz, irutariko izkuntza oyetan, bata besteakin naastu gabe, itz egin bear degu.

Iñalak egin dituzte, gauzen legea zenbata zala Pitagor'ek esan zun ezkerok, Descartes'ek eta Leibniz'ek, eta orain Semiotika deritzan Jakintzak, Lojika ta Matematika bat egiteko. Baña lojikkazko zenbata ta matematikazko zenbata ez dire batbera. Lojikkaren neurñia ta kaizua (?) ta Matematikarena ez dire berdiñak. Ezta Etikarena ta Matematikarena ere ez dire berdiñak. Matematikaz 8 ta 1 ($8 + 1$) beti dire bederatzi ($8 + 1 = 9$). Bañan Etikaren neurñia ta erabidea onela da: moralezko egikun bat egitean, Ezaguera 8 ba'da, bañan Aukera edo Autamena 1 (bat) baldin ba'da, beñola ez da moralezko egikuna 9 ($8 + 1 = 9$), 1 (bat) baizik, onela: Ezaguera 8 + Autamena 1 = Moralezko egikuna 1 (bat).

Lojikkaren gogaya (concepto) bi eduetan edo kategorietan asmatzen da. Biko aurpegia du lojika gogayerak. Bata gogayaren «edaera» da, ta bestea, beñiz, «sakonera». Edaerak gogaibateko izakiak bilduman biltzen ditu. Sakonerak, beñiz, izakiaren bañunbea adirazten du, zergunaren (esencia) esangura du. Adibidez, «gizon» esatean, gogayaren edaerak edozein gizon, gizon denak, gizon oro besarkatzen ditu. Ta «gizon» esatean, sakonerak bere bi ezaugañuak adirazten ditu, au da, «adidun aberea» dala. Antxiñateko Lojikan bi edu ook elkar lotuta datoz, ta esangura bateko ikuña da «gizon» itza. Alere, ez da ikur utsa, Semiotikkak diñon bezela.

Matematikak, beñiz, ez du edu bat baizik. Naiko du edaera. Ez du sakonerarik. Lojikkak izate arian diardu. Matematikak, beñiz, zenbata ta kaizu arian. Matematikak «zer danik» ez du aztertzen. Zenbat danik ipintzen du ikuñatzetan edo sinboloetan. Adibidez, O(zero) Matematikan zenbata ta kaizu bat da. Onela: 0'01, 0'001, 0'0001... edo onela 10, 100, 1000... Kaizua da oyetan gegayo edo gutxiago dana. Zenbata neurtzen du. Baña Lojikan O(zero) egitan «utsa» da. Ez da ezer, ez da zerbait, utsa da, ezereza

da. Izateko ayerge (contingente) dan izaki bat izateko utsa da, berez ezin da izatera jalki, ezerezatik ezereza datoñelako. Gogorazu beñolako esaera: ex nihilo nihil fit. Ezereza ta ezereza ta ezereza ta ezereza, ots, O ta O ta O ta O beti da «zero», ots, uts, eta uts, eta uts eta uts beti da UTS. Ementxe bat egiten dire Lojika ta Matematika. Baña bitariko utsa da bietan. Lojikaz izatearen utsa da. Matematikarena, ordea, kaizu ta neuñiaren utsa. Ta Lojikaz O (zero) beti uts gorotza geratzen dan bezela, Matematikaz beste zenbakiekin, gorago esan bezela, zenbat-ainbat da.

Lot gakiozan arazo oni beste sail batean. Lojikak bi edutan asmatzen du gogaya: edaeran eta sakoneran. Esaterako, «gizon». Lojikak gogai ofen edaera adirazten du, ots, edozein gizon, gizon guziak, «bilduma» batean ersten ditu. Baña «gizon» gogayaren sakonera ere adirazten du, bere «zergogaya» (concepto esencial) ere adirazten du. Edaera zabalago ta sakonera estuago da. Sakonera estuagotzen eta edaera zabalagotzen da. Lojika gogayaren legea alderantzizkoa da, ta bi neuñi ook alabeaño dire: bata zabalago ta bestea estuago izan ditezen. Adibidez, Gotzon itzak Gizon itzak baño ezaugañu geyago ditu, bañan edaera gutxiago. Abere itzak Gizon itzak baño edaera zabalagoa du, bañan ezaugañu gutxiago. Biztun gogayak Abere gogayak baño edaera zabalagoa du, bañan ezaugañu gutxiago. Izatondoak (Sustancia) Landare gogayak baño edaera zabalagoa du, bañan ezaugañu gutxiago. Ta azkenik Izate gogayak Izatondo itzak baño edaera zabalagoa du, bañan ezaugañurik bakunena ta estuena du. Ofenbeste da Lojikaren legea.

Lojikaz edozetariko gogai ori guztiz «mugatua» (determinado) da. Zergogaya (concepto esencial) beti da mugatua (determinado), ta ofela, «gizon, landare, abere, izate» gogai mugatuak dire. Ezin diteke esan «mugagabeak» (indeterminados) direnik. Ondo mugatuak direnez, ba, Izatea ta Izatondoa bereizten ditugu, landarea ta aberea bereizten ditugu, ta aberea ta gizona bereizten ditugu. Bakoitzarekiko ezaugañuak beralakoak eta bakoitzalakoak dire. Bata «adidun aberea» ba'da, bestea adigabeko aberea da. Ofezkeroz, batak pañegin dezake, besteak ez. Batak izkuntza asma dezake, besteak ez. Batak bere ezagutzez edozer Izate ikas dezake, besteak ez. Adidunak zer dan amar miñako zokodia, iru miña miñoikoa, iru miña miñoi ta batekoa, ta bikoia, ta irukoa, tabar... jakin ditzake. Beti zenbakien ofezkadari bat geyago ipin dezayokezu, iñoiz azkenearaño iritxi gabe, ta beti edozelako ofezkada oyen egia jakin dezake. Olakorik ez du adigabeko abereak. Abere utsa, ba, ez da gizona. Zentzumenak oyetan uts egiten du. Ezin du zentzumenak ainbatekoen irudi bizkiarik jaso, bañan adimenak «zer diren» ba daki, ba daki «zer izan ditekena» ere, ta ofezkada oyen bañeneko egia azter dezake, ta aztertu ez ezen, baita egiaz ziurki jabetu ere.

Ez da berdin mugagabea ta «zeingabea» izatea. «Zenbait gizon» esatean, «zeintzuek» direnik esan ez añen, bakoitzalakoak dire, beralakoak dire.

Zu-zeu zera «zeintzuek» direnik ez dakizuna, baña beti izanen dire Ibon, Aitziber, Edurne, Idoya... «Zeingabeak» dire zuretako, bañan izatez eta yardutez (en realidad) ba diren ezkerro, bakoitza guztiz mugatua da. Bakoitza da Ibon, bakoitza Edurne, bakoitza Idoya, bakoitza Aitziber.

Oraingo Semiotikak ikuñak uts utsik direla, diñosku, itzak. Itz utsak omen dire. Ez du gaurko nominalismo beñi onek aintzat ematen itzen edaera baizen. Itzen edo gogayen «ezaugañurik» beren sakonera aldetik ez du onartzen. Beraz, «gizon, zugaitz, ari...» itz utsak dire. Itz bakoitzak «bilduma» bat soilki adirazten digu. Adirazi, beñiz, gauza piñlo baten ikuñitz utsa gogarazten digu. Ockham'en aldiko nominalismua beñiro sortua izan da gaurko Semiotikan, eta Aristotel'en Lojika Matematikaren bidez gaurko Lojistikan naastu nai dute. Bitartean ipin ezazu Enpirismua ta oraintsuko Neo-positibismua, ta bereala ulertuko dezu Semiotikarena.

Enpirismuaren arabera, dena den dena zentzumenen bidez ezagutzen da. Zentzumenekikoa da dena. Zentzumenekikoen piñlaketa utsa da Adimenekoa. Bestelako ezagutzerik ez da. Zentzumeneko irudi bizkien naasketa ariñgaria besterik ez da ezagutzea. Zentzumenek diñoen bañlo aruntzagokorik ez du ezagutzen gizonak. Ezta geyagorik ere. Lojikaren ezaugañurik ezagutzen ez dan ezkerro, gauzen bilduma soilak baizen ez ditu ezagun gizonak. Metafisikarik ez da. Dena naiko da Fisika izatea, ta Fisika legeak baizen ez da bestelakorik. Fisika, beñiz, Gramatikaren bidez adirazten dan ezkerro, dena Gramatikaren legetan akitzen da, biltzen da, agortzen da.

Neo-positibismu onen oñariari ba'zagoka, «zenbait gizon» esakunean gorago esaniko iritzia berealakoan ageri da. «Gizon» esatean, ba, ezaugañurik eta sakonerarik aintzat ematen ez diren ezkerro, edaera soilik geratzen da zutik. Edaera, ortan, beñiz, onelako mailak dituzu: Ibon esaten ba'dezu, bakoitza ta bakoitzalakoa ezaguerazten dezu. «Zenbait gizon» ba' diñozu, bai «gizon» aldetik, bai «zenbait» sinkategorema aldetik, gizon «batzuek» dituzu oyek. Zentzumenak ezagutzen dun «gizonik» baizen, ba, ez da, ta bakoitzalakoa ta beralakoa da. «Zenbait» sinkategoremak ez dizu esaten Bat bakaña danik, ez Denak direnik. Iru maila, beraz, auetxek dire: bakoitzarena, zenbaitena (ain zuzen), danena.

Gaizka BARANDIARÁN